

Puolustusvaliokunta

Hallituksen vuosikertomus 2020

Tarkastusvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen vuosikertomus 2020 (K 3/2021 vp): Asia on saapunut puolustusvaliokuntaan lausunnon antamista varten tarkastusvaliokunnalle. Määräaika: 30.9.2021.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- apulaisosastopäällikkö Janne Kuusela, puolustusministeriö
- neuvotteleva virkamies Timo Rivinoja, puolustusministeriö
- suunnittelupäällikkö, prikaatikenraali Janne Jaakkola, Pääesikunta

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

(1) Hallituksen vuosikertomuksessa 2020 todetaan, että Suomen sotilaallinen toimintaympäristö on säilynyt jännitteisenä ja vaikeasti ennakoitavana, mikä asettaa Suomen puolustuskyvylle kasvaneita vaatimuksia. Kertomuksen mukaan puolustusyhteistyön kehittämistä jatkettiin erityisesti niiden maiden ja maaryhmien kanssa, joilla on merkittävä rooli Itämeren alueen turvallisuuden näkökulmasta tai liittyen Puolustusvoimien materiaaliseen suorituskykyyn. EU- ja NATO-yhteistyön lisäksi kahden- ja monenvälistä puolustusyhteistyötä tiivistettiin kertomuksen mukaan erityisesti Ruotsin, Yhdysvaltojen, Norjan, Ranskan ja Ison-Britannian kanssa. Valiokunta korostaa, että kansainvälisen puolustusyhteistyön viitekehyksessä Ruotsin kanssa tehtävä puolustusyhteistyö on erityisasemassa, ja sitä syvennetään ilman ennakkoon asetettuja rajoitteita.

(2) Kertomuksessa tuodaan esiin, että koronaviruspandemia on merkittävästi vaikuttanut varusmieskoulutuksen järjestelyihin, kertausharjoituksiin sekä kansainvälisiin harjoituksiin. Saadun selvityksen mukaan harjoituksia on peruttu merkittävä määrä. Valiokunnan arvion mukaan kertynyt koulutusvelka on kurottavissa umpeen tulevina vuosina. Ensiarvoisen tärkeää on, että saatutetaan hallitusohjelmaan kirjattu 20 prosentin lisäys kertausharjoitustoimintaan hallituskauden loppuun mennessä. Toisin sanoen vuosittain pystyttäisiin noin 18 000 reserviläisen sijasta kou-

Valiokunnan lausunto PuVL 5/2021 vp

luttamaan noin 21 000 reserviläistä. Valiokunta pitää kertausharjoitustoiminnan ohella tärkeänä myös vapaaehtoisen maanpuolustuksen toimintaedellytysten turvaamista ja viittaa tässä yhteydessä hallitusohjelman kirjaukseen siitä, että maanpuolustusjärjestöjen riittävät resurssit varmistetaan ja ampumaharjoittelun edellytykset koko Suomessa turvataan. Mahdollisen lyijyasetuksen voimaantulo ei saa heikentää reserviläisjärjestöjen ja vapaaehtoisen maanpuolustuksen toimintaedellytyksiä ja harjoitustoimintaa. Reserviläisjärjestöjen toiminta tulee huomioida osaksi ennaltaehkäisevää sotilaallista puolustuskykyä. (PuVL 3/2020 vp).

(3) Valiokunta korostaa, että Suomen puolustusjärjestelmän uskottavuus perustuu paitsi riittävään materiaaliseen valmiuteen myös siihen, että Puolustusvoimien palveluksessa on riittävä määrä osaavaa henkilökuntaa. Turvallisuustilanteen muutokset edellyttävät Puolustusvoimilta jatkuvaa korkean valmiuden ylläpitämistä ja suorituskyvyn kehittämistä. Lainsäädäntö ja tehtävät ovat muuttuneet, ja kansainvälisen toiminnan määrä on kasvanut. Henkilöstön työhyvinvointiin tulee valiokunnan mielestä kiinnittää erityistä huomiota. Puolustusvoimien virkamiesten työaikalaki on vuodelta 1970. Nykyinen säädöspohja on valiokunnan mielestä selvästi vanhentunut ja asettaa sotilaat epätasa-arvoiseen asemaan suhteessa muihin palkansaajaryhmiin. Valiokunta kiirehtii tämän lainsäädännön saattamista ajan tasalle. (PuVL 4/2020 vp).

(4) Nykyinen noin 12 000 ammattisotilaan ja siviilin vahvuus on tehtäväkenttään nähden liian pieni. Hallitusohjelmaan kirjattu Puolustusvoimien henkilöstömäärän lisäys tällä hallituskaudella noin 100 tehtävällä on hyvä alku, mutta tarve on selvästi suurempi. Puolustuselonteossa on tarpeen linjata selkeästi, mikä on se vahvuus, jolla Puolustusvoimat pystyy lakisääteiset tehtävänsä hoitamaan tavalla, jossa huomioidaan asianmukaisesti myös henkilöstön jaksaminen ja hyvinvointi. Valiokunta pitää tärkeänä, että myös sopimussotilasjärjestelmää kehitetään ja ylläpidetään. Sopimussotilaat auttavat korjaamaan kouluttajavajetta, ja järjestelmä on myös hyvä rekrytointikanava niille nuorille, jotka harkitsevat ammattisotilaan uravaihtoehtoa.

Puolustusministeriön toimialan tuloksellisuus

(5) Vuosikertomuksessa on vakiintuneeseen tapaan arvioitu puolustushallinnolle asetettujen vaikuttavuustavoitteiden toteutumista. Arvioinnissa käytetty asteikko on seuraava: erinomainen, hyvä, tyydyttävä ja välttävä. Suomen etujen mukainen puolustuspolitiikka, turvallisen yhteiskunnan takaaminen viranomaisyhteistyön kautta sekä kansainvälisen turvallisuuden vahvistaminen saivat arvosanan hyvä. Sen sijaan ennaltaehkäisevälle sotilaalliselle puolustuskyvyille annettiin arvosana tyydyttävä, kuten myös aiempina vuosina.

(6) Ennaltaehkäisevä sotilaallinen puolustuskyky perustuu valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan toimintaympäristöön suhteutettuun valmiuteen ja torjuntakykyyn. Puolustuskykyä arvioidaan suhteessa pitkän aikavälin tavoitetilään ja toimintaympäristön vaatimuksiin. Kehityksen suuntaa arvioitaessa keskeisiä tarkasteltavia kysymyksiä ovat poistuvien suorituskykyjen korvaaminen suunnitellusti, valmiuden kehittäminen ja vuoden 2017 puolustuselonteon toimeenpano erityisesti resurssilinjausten osalta.

(7) Valiokunta toi esiin jo vuoden 2019 toimintakertomusta arvioidessaan (ks. PuVL 3/2020 vp), että neliportainen arviointiluokitus on varsin jäykkä muutoksille sekä huonompaan että parempaan arvosanaan pääsemiseksi. Kansainvälisen turvallisuuden vahvistamiselle annettiin arvosana

Valiokunnan lausunto PuVL 5/2021 vp

na hyvä myös vuoden 2020 osalta, vaikka kansainvälistä harjoitustoimintaa ja yhteistyötä vaikeutti ja supisti merkittävästi koronapandemia. Kansainvälisen turvallisuuden vahvistamisen kokonaisuutta arvioitaessa yksi kriteeri on myös Suomen sotilaallinen kriisinhallintaosallistuminen, joka oli kertomusvuonna noin 400 sotilaan tasoa. Kriisinhallinnan osalta vaikuttavuustavoitteen arvioinnin kannalta keskeinen arviointikriteeri on se, kuinka Puolustusvoimat on kyennyt toimeenpanemaan valtiojohdon päättämät sotilaalliset kriisinhallintaoperaatiot.

(8) Ennaltaehkäisevän puolustuskyvyn osalta valiokunta toteaa, että Puolustusvoimia koskevaa lainsäädäntöä on mittavasti uudistettu viime vuosina, Puolustusvoimat on tehostanut merkittävästi omaa valmiuttaan, kansainvälistä yhteistyötä on edelleen syvennetty ja materiaalihankkeisiin on kohdistettu huomattavia resursseja. Valiokunta huomauttaa lisäksi, että Suomen Puolustusvoimien sodan ajan vahvuus, 280 000 henkeä, on unionimaiden suurimpia (vrt. Saksa, noin 180 000 ammattisotilasta ja 30 000 reserviläistä). Tästä huolimatta ennaltaehkäisevän sotilaallisen puolustuskyvyn arvosana on vuodesta toiseen tyydyttävä.

(9) Valiokunta korostaa, että Suomen uskottava ennaltaehkäisevä sotilaallinen puolustuskyky on tärkeä osa Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan keskeistä päämäärää: ehkäistä Suomen joutuminen sotilaallisen konfliktin osapuoleksi. Tätä taustaa vasten Puolustusvoimien kehittämisessä on tärkeää keskittyä niihin toimiin, joilla ennaltaehkäisevä sotilaallinen puolustuskyky saadaan nostettua arvosanaan hyvä.

Eduskunnan lausumat ja kannanotot

Asevelvollisten taloudelliset etuudet

HE 37/2007 vp — EV 110/2007 vp

(10) Eduskunta edellytti asevelvollisuuslakia koskevassa mietinnössään (PuVM 1/2007 vp), että hallitus ryhtyy toimiin varusmiespalvelusajan ottamiseksi huomioon eläkkeen määräytymisessä sekä kotiuttamisrahan maksamiseksi palveluksesta kotiutuville. Eduskunta edellytti lisäksi, että asevelvollisille kuuluvia taloudellisia etuuksia kehitetään edelleen.

(11) Valiokunta toteaa, että asevelvollisten taloudellisia etuuksia, kuten esimerkiksi päivärahoja, on viime vuosina korotettu. Sen sijaan hankkeet kotiuttamisrahan palauttamisesta tai varusmiespalvelusajan mahdollisesta huomioimisesta eläkkeen määräytymisessä eivät ole edenneet. Näistä toimista päättäminen kuuluu sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle. Puolustusvaliokunta katsoo, että asevelvollisuusjärjestelmän kehittäminen on keskeisen tärkeä osa Suomen puolustusjärjestelmää. Edellä mainittujen toimenpiteiden toteutus osoittaisi konkreettisesti vanhan yhteiskunnallisen tuen asevelvollisuusjärjestelmän säilyttämiselle ja kehittämiselle. Lausuma on syytä pitää voimassa.

Valiokunnan lausunto PuVL 5/2021 vp

Sotilastiedustelua koskevan sääntelyn toimivuus

HE 203/2017 vp — EV 290/2018 vp

(12) Eduskunta edellytti (PuVM 9/2018 vp), että puolustusministeriö antaa puolustusvaliokunnalle selvityksen uuden sotilastiedustelua koskevan sääntelyn toimivuudesta vuoden 2020 loppuun mennessä. Valiokunta toteaa, että tällainen selvitys on saatu ja lausuma voidaan poistaa.

Kansallisen turvallisuuden huomioon ottaminen alueiden käytössä ja kiinteistöomistuksissa

HE 253/2018 vp — EV 268/2018 vp

(13) Eduskunta edellytti (PuVM 6/2018 vp), että puolustusministeriö antaa puolustusvaliokunnalle selvityksen vuoden 2021 loppuun mennessä uuden sääntelyn toimivuudesta kansallisen turvallisuuden huomioimisessa alueiden käytössä ja kiinteistöomistuksissa. Selvitystä ei ole vielä annettu, joten lausuma on syytä pitää voimassa.

Selonteko Senaatti-kiinteistöistä ja Puolustuskiinteistöistä

HE 31/2020 vp - EV 194/2020 vp

(14) Eduskunta edellyttää hallituksen antavan Senaatti-kiinteistöistä, sen tytäriiikelaitos Puolustuskiinteistöistä sekä koko Senaatti-konsernista vuoden 2022 syysistuntokauden alkuun mennessä kokonaisvaltaisen selonteon. Tällaista selontekoa ei ole vielä annettu, joten lausuma on syytä pitää voimassa.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Puolustusvaliokunta esittää,

että tarkastusvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto PuVL 5/2021 vp

Helsingissä 8.9.2021

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Ilkka Kanerva kok
varapuheenjohtaja Jari Ronkainen ps
jäsen Anders Adlercreutz r
jäsen Atte Harjanne vihr
jäsen Timo Heinonen kok
jäsen Eeva Kalli kesk
jäsen Tuomas Kettunen kesk
jäsen Kimmo Kiljunen sd
jäsen Jukka Kopra kok
jäsen Joonas Könttä kesk
jäsen Markus Mustajärvi vas
jäsen Juha Mäenpää ps
jäsen Riitta Mäkinen sd
jäsen Veijo Niemi ps
jäsen Erkki Tuomioja sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Heikki Savola